

Wat hebben Harriet Tubman

Meer wereldgeschiedenis in de context Britse Rijk

In de nieuwe context over het Britse Rijk voor de havo-examens is onder andere gekozen om meer aandacht te besteden aan wereldgeschiedenis. Dit gaf de syllabuscommissie geschiedenis in *Kleio 1* (2018) als argument voor de keuze van het onderwerp van deze context. Hoewel het een context is geworden die meer dan drie eeuwen en een groot deel van de wereld beslaat, zijn er op het gebied van wereldgeschiedenis nog wat kansen blijven liggen.

Roos Jans is redacteur bij *Patsboem! educatief* en schreef voor een geschiedenismethode een context over het Britse Rijk.

De context die onder de noemer ‘wereldgeschiedenis’ hoort te vallen, gaat volledig over het Britse Rijk. De invulling van de context is grotendeels economisch, gericht op handel en industrie vanuit de koloniën naar Groot-Brittannië. De terugstroom vanuit Groot-Brittannië naar de koloniën komt wel aan bod, vooral bij het verhaal van India, maar in veel mindere mate. Door vooral naar economische factoren te kijken, wordt het verhaal alsnog erg ‘westers’. Het gaat over de opbrengsten van de koloniën voor een Europees wereldrijk. De context wordt ook verteld vanuit het Britse oogpunt.

‘Voor de leerlingen zou het interessant zijn om meer te leren over de originele bevolking en de spanningen met de kolonisten’

Uiteraard is het lastig om binnen een context het Britse Rijk alle nuance en diepte te geven die nodig is. Het Britse beleid in de koloniën verschilde van land tot land, en soms ook nog regionaal. De gemene deler van de koloniale gebieden was dat Groot-Brittannië er een mogelijkheid in zag om er financieel op vooruit te gaan, of om met de kolonie zijn internationale machtspositie te versterken. Honderden volken, talen, religies en culturen opnoemen heeft geen zin voor leerlingen. Toch zijn er mogelijkheden om de context extra diepte te geven voor de leerlingen met meer aandacht voor wereldgeschiedenis en het niet-Europese oogpunt.

Geen leeg land

Bij de eerste leidende vraag ‘Op welke manieren ontwikkelden zich de Engelse koloniën in de Amerika’s?’ wordt veel aandacht besteed aan het ontstaan van de Amerikaanse staten en de Europese migratie over de Atlantische Oceaan. De handel tussen Amerika en Europa wordt uitgebreid besproken, waarbij de rol van slavernij en de driehoekshandel niet vergeten is. Toch mist hier, mijns inziens, aandacht voor de oorspronkelijke bewoners van Noord-Amerika.

De bevolking van Noord-Amerika was wijdverbreid en gevarieerd. Voor de leerlingen zou het interessant zijn om meer te leren over de originele bevolking van het gebied en de spanningen met de kolonisten. De concurrentie om vruchtbare gebieden en voedsel was een bron voor conflict. De pokken die zoveel mensen het leven kostten, zorgden ook voor spanning. Deze spanning nam niet af, maar juist toe in de periode die deze context beslaat. Met de leerlingen kun je een of enkele stammen onderzoeken. In welke gebieden leefden ze? Welke gebruiken hadden ze? Waren er beroemde leden in de stam? Dit is niet alleen een mogelijkheid om de cultuur en variatie van de originele inwoners van Noord-Amerika te belichten, het is ook een manier om de impact van de komst van de Europeanen te laten zien. Zo kun je de

Portret van Harriet Tubman, gemaakt rond 1885 door Horatio Seymour Squyer. Bron: National Portrait Gallery

en Tipu Sultan gemeen?

Schilderij van Bahadur Shah Zafar II, gemaakt rond 1850. Schilder onbekend.

leerlingen ook de vraag stellen of de onderzochte stam in deze tijd nog bestaat. Zo ja, waar en hoe groot is hun huidige leefgebied? Zo nee, wanneer en waardoor is de stam verdwenen?

Gezichten geven

Bij de eerste leidende vraag kan ook extra aandacht worden besteed aan de tot slaaf gemaakten, die een grote groep vormden binnen de Noord-Amerikaanse staten. Zij ontwikkelden een eigen cultuur in gevangenschap en waren van vitaal belang voor de economie van de nieuwe staten. Aan de leerlingen kun je uitleggen dat sommige gebruiken vanuit Afrika werden meegenomen naar Amerika en daar zijn doorgegeven van generatie op generatie. Het is ook een idee om de groep 'tot slaaf gemaakten' een gezicht te geven door enkele bekende tot slaaf gemaakten te behandelen in de klas. Mensen zoals Harriet Tubman, een ontsnapte tot slaaf gemaakte die ongeveer zeventig anderen uit de slavernij wist te bevrijden en daarna in de Amerikaanse Burgeroorlog als spion voor de noordelijke staten aan de slag ging. Of Frederick Douglass, die ontsnapte uit de slavernij en later met geschriften en toespraken een groot abolitionist werd. Beiden zijn goede voorbeelden om het persoonlijke verhaal en leven van de tot slaaf gemaakten te belichten. Ook Sojourner Truth, een ontsnapte tot slaaf gemaakte die een rechtszaak aanspande en won om ook haar zoon uit slavernij te bevrijden en zich de rest van haar leven inzette voor meer rechten voor slaven, en Redoshi, de een-na-laatste tot slaaf gemaakte die van Afrika

naar Amerika werd vervoerd en als enige tot slaaf gemaakte in Amerika op bewegend beeld te zien is, zijn goed te gebruiken om de tot slaaf gemaakten van Noord-Amerika een verhaal te geven.

Uiteraard kun je ook aandacht besteden aan de levens van Afrikaanse Amerikanen na de afschaffing van de slavernij. De Jim Crow-wetten en de segregatie in zuidelijke staten laten zien hoe moeizaam en ongelijk het contact tussen verschillende groepen binnen Noord-Amerika is geweest. De huidige Amerikaanse maatschappij kent nog veel ongelijkheid en culturele invloeden die wortelen in de periode van de slavernij.

Rijke beschaving

Bij de leidende vraag over India gaat de aandacht naar hoe Groot-Brittannië op het Indiase subcontinent aankwam en van daaruit de kolonie steeds verder uitbouwde. De Britse East India Company ging van een handelsmaatschappij over in koloniaal bestuur, om later door de Britse regering weer aan de kant gezet te worden. De syllabus besteedt vooral aandacht aan de uitbreiding en verandering van het Brits gezag, en dat geeft een heel Europese blik op dit subcontinent.

In de klas kun je extra aandacht besteden aan India voor de grootschalige kolonisatie door Europese landen. Het was een land dat bestond uit verschillende rijken, sommige groter en machtiger dan anderen. De aanwezigheid van meerdere religies, zoals hindoeïsme, islam en sikhisme, zorgde voor sterk verschillende culturen. Iedere religie had invloed op de gebruiken en op de bouwkunst. De Taj Mahal is een goed voorbeeld van islamitische bouwkunst in India in deze periode. Het is ook nuttig om de leerlingen te wijzen op de goed ontwikkelde samenleving in India voordat het een Europese kolonie werd. Zo had India een geavanceerd banken- en belastingsstelsel en werd er veel geïnvesteerd in de kunsten.

‘De huidige Amerikaanse maatschappij kent nog veel ongelijkheid en culturele invloeden die wortelen in de periode van de slavernij’

Sommige Indiase sultans en heersers mogen ook meer aandacht krijgen bij dit onderwerp. Zo is Tipu Sultan een goed voorbeeld uit de periode van toenemende invloed door de Britten. Tipu Sultan zocht naar manieren om de Britten op afstand te houden van zijn gebied Mysore. Hij vocht meerdere oorlogen met hen uit en zocht bondgenootschappen met vijanden van de Britten, zoals Frankrijk. Uiteindelijk zouden zijn jonge ►

zoons, na de dood van hun vader op het slagveld, de macht over Mysore overdragen aan de Britten. Het leven van Tipu Sultan kan zo de Indiase kant van de Britse kolonisatie van India voor de leerlingen verbeelden. Interessant is ook hoe het verslaan van Tipu Sultan door de Britten een legendarische status kreeg, waarbij er schilderijen en verhalen zijn geschreven over de overwinning. Dit soort propaganda was de Britten in de kolonisatieperiode niet vreemd.

Ook de laatste Mogol-keizer, Bahadur Shah Zafar II, is een mooi voorbeeld van de Indiase kant van de opkomst van het Britse Rijk. Deze keizer regeerde alleen in naam, de Britten hadden de daadwerkelijke macht in handen. Ze hadden de keizer op de troon laten zitten, maar hij had alleen invloed op de stad Delhi. Bij de opstand van 1857 werd hij ongevraagd gekroond tot de leider van het nieuwe India en schaarde de opstandelingen zich achter hem. Bij het neerslaan van de opstand werd Bahadur Shah Zafar II dan ook gestraft door de Britten en verbannen.

Kaart van het Britse Rijk in rond 1910. De Britse gebieden zijn aangegeven met vlaggen. Gemaakt door Arthur Mees. Bron: Cornell University Library.

Vergeten continenten

Wat ook opvalt aan de syllabus van het Britse Rijk, is het gebrek aan aandacht voor Afrika. Afrika wordt genoemd rond de driehoekshandel en de

plantage-economieën van Amerika. De kolonisatie van een groot deel van Afrika door de Britten zou echter meer aandacht mogen krijgen. Het leverde namelijk de Britse industrie belangrijke grondstoffen op die hielpen om van Groot-Brittannië een industriële grootmacht te maken. Als voorbeeld kun je de diamantindustrieën van Afrika noemen. De zoektocht naar diamanten zorgde voor bloedvergieten en de opbrengsten kwamen in Europese handen terecht, niet bij de lokale bevolking. Hier is de schade van het koloniale systeem goed terug te zien. De grondstoffen, vruchtbare landbouwgrond en andere waardevolle middelen kwamen vooral in de handen van Europeanen. De grootste 'uitblinker' in dit systeem was natuurlijk Cecil Rhodes die grote delen van Afrika uitkneep en zijn eigen kolonie oprichtte: Rhodesië, ongeveer het huidige Zimbabwe en Zambia. De economische impact van het Britse imperialisme, waarbij vrijwel alles van waarde in de handen van de Britten kwam, en de koloniën die in dienst stonden van de Britse industrie zijn duidelijk uit te leggen aan de hand van het Afrikaanse continent en Cecil Rhodes. Deze kennis sluit aan bij de derde leidende vraag van de syllabus: Welke rol speelden de koloniën in sociaal-economische ontwikkelingen in Groot-Brittannië?

De twintigste eeuw

Een laatste gemis in de context over het Britse Rijk is het eindpunt. De syllabus eindigt in 1900, ongeveer op dat moment bereikte het Britse Rijk zijn hoogtepunt. Pas na de Eerste Wereldoorlog kwamen de eerste barsten in de Britse wereldmacht. De dekolonisatie van de vele gebieden onder Brits gezag zou te veel zijn om te benoemen in de syllabus. Toch is het jammer dat de bijzondere onafhankelijkheidsstrijd van India niet genoemd wordt. De oorlog die volgde op de onafhankelijkheid van India tussen hindoes en moslims laat duidelijk de problemen van de abrupte terugtrekking van de Britten zien. De miljoenen doden van de *Partition* (de scheiding van India en Pakistan) komen zelden voor in de schoolboeken. Terwijl de spanningen tussen Pakistan en India vandaag de dag nog bestaan. Ook de dekolonisatie van het Afrikaanse continent en het Arabische deel van Azië zijn goed te vertalen naar conflicten en oorlogen in de tweede helft van de twintigste eeuw en het heden.

Een van de doelen van deze context was om een langere tijdspanne te laten zien aan de leerlingen. Het is daarom jammer dat de periode van het Britse Rijk niet in haar geheel wordt behandeld, maar slechts tot het hoogtepunt in 1900. De dekolonisatie van de twintigste eeuw is, in mijn ogen, een essentieel gedeelte. Het lijkt mij aan te raden om leerlingen wel mee te nemen in dit onderwerp en de invloed van het Britse Rijk over niet drie, maar vier eeuwen te laten zien. ■

Verder lezen

Dee Brown, *Begraaf mijn hart bij de bocht van de rivier* (In de Knipscheer, 2011). Geschiedenis van de oorspronkelijke bewoners van Amerika, vanuit hun oogpunt. Nadruk op periode 1830-1890.

Carl Waldman, *Encyclopedia of Native American Tribes* (Facts On File Inc, 2006). Encyclopedie met meer dan tweehonderd stammen in Noord-Amerika. Behandelt leefwijzen en cultuur, oorlogen en migratie.

C.A. Bayly, *Indian society and the making of the British Empire - The New Cambridge History of India* (Cambridge University Press, 1990). Deel uit een serie boeken over de geschiedenis van India. Dit deel focust op het begin van de Britse overheersing. Ook andere delen uit de serie zijn interessant voor de context.

William Dalrymple, *The Anarchy* (Bloomsbury Publishing, 2013). Over de omslag van de East India Company van handelscompagnie tot nieuwe machthebber in India.

Ramachandra Guha, *India. De geschiedenis van de grootste democratie ter wereld* (Nieuw Amsterdam, 2010). Geschiedenis van India sinds de onafhankelijkheid in 1947.